

Lovász Dorottya:

**A társadalomszemiotika használhatósága a politikai kommunikáció kutatásban.
Egy aktorkonstrukciót feltáró kutatási terv bemutatása Torgyán József példáján keresztül**

Bevezetés

A dolgozatban arra teszek kísérletet, hogy egy konceptuális keretet vázoljak fel arra vonatkozólag, hogy miként érdemes és lehetséges a társadalomszemiotika módszerével, eszközkészletével egy politikai szereplőkommunikációját kutatni. A tanulmányban az elméleti keretet és a módszertant példák segítségével fogom bemutatni, mely egyéni kutatómunka eredménye, de a dolgozat nem visz végig egy teljes empirikus elemzést. A módszertan ismertetésével azt szeretném prezentálni, hogy a politikatudomány és azon belül is a politikai kommunikációkutatás bővíthető egy olyan megközelítéssel, amely képes az elemzés tárgyát magas érvényességgel megközelíteni.

A tanulmány önálló kutatási eredményekre épít, ami azonban egy nagyobb vizsgálat részét képezi. 2015-től 2019-ig részese voltam a Magyar Tudományos Akadémia Politikatudományi Intézetében zajló, Kiss Balázs vezette *Politikai kommunikáció Magyarországon, 1990–2015* című kutatásnak.¹²⁰ A kutatócsoport arra vállalkozott, hogy huszonöt év elérhető forrásaiból meghatározza a magyarországi főbb kommunikációs közösségeket és azok alakulását, szétesését, átépülését.

Jelen dolgozat a fent ismertetett kutatásnak egy szegmensével, az aktorkonstrukció megírhatóságával és annak részleges bemutatásával kíván foglalkozni. Ehhez a vizsgálat által előre meghatározott társadalomszemiotikai eszköztárt hívja segítségül. Az elemzésre a példánk az ön- és aktorkonstrukciós leírásra Torgyán József lesz. A cél az, hogy a politikus kommunikációs eszközei meghatározásának módszerét bemutathassam.

Miért esett a választás Torgyán Józsefre? Azért választottam a Független Kisgazda Párt (továbbiakban: FKgP) hajdani elnökét, mert politikai életműve immár lezárt egész, így az elemzést megkönnyíti, hogy egyben láthatóvá válik a terep, melyet fel kell deríteni. Másodszor, mert kommunikációja perszonalizált, stílusa jellegzetes, retorikája karakteres, így tökéletes példa lehet egy aktorkonstrukció felépítésének bemutatására. Harmadszor, a választott politikai szereplő azonosítható és elhatárolható politikai önképpel rendelkezik, vagyis intenzíven kommunikál arról, hogy mit jelent számára politikusnak lenni, milyen politikusnak tekinti magát. Emellett erőfeszítéseket tett a magyar politikai tér benépesítésére: azaz feltérképezhetőek Torgyán József szemiotikai konfigurációi, melyekkel más politikai cselekvőkről¹²¹ alkotott képét kommunikálta. Negyedszer pedig, Torgyán Józsefről ezidáig társadalomszemiotikai elemzés nem készült,¹²² így ezzel bővíthetem a politikatudomány látókörét, akár a hazai populista stílus megértésében is, amellyel őt is azonosították.¹²³

¹²⁰ A dolgozat háttérül szolgáló kutatást az OTKA támogatja (NKFIH. 112323)

¹²¹ Például Orbán Viktor, Fidesz, MDF, Antall József, Antall-kormány, Orbán-kormány, MSZP, SZDSZ, Horn-kormány, stb.)

¹²² Itt meg kell említeni, hogy Torgyán József kommunikációjának unikális volta már régóta foglalkoztatja a kutatókat, témám szempontjából a legrelevánsabb HAMMER Ferenc: „A politikus, mint kulturális konstrukció:

A tanulmány felépítése a következő: először kifejtem a kutatás határai kijelöléseinek szempontjait és azt, mivel nem kíván foglalkozni a kutatás, illetve, hogy miben különbözik tanulmányom más, akár Torgyán József kommunikációjával foglalkozó munkáktól. Majd a kutatás politika-fogalmáról és a politikai kommunikáció általános megközelítéseiről adok áttekintést, indokolva az ismertektől eltérő fogalomhasználatot. Ezt követően a politikatudomány és az aktor kapcsolatáról lesz szó, azokról a politikai kommunikációban is megtalálható megközelítésekről melyek a politikatudományban, politikai kommunikáció kutatásban a politikai kommunikáció szereplőit meghatározzák, és ezt vetem össze a jelen kutatás aktormeghatározásával. Végül a társadalomszemiotikát, mint megközelítési módot veszem górcső alá. Bemutatom a kutatás elméleti keretét, majd ezen elméleti keretnek a használhatóságát illusztrálom Torgyán József ön- és egyéb aktorkonstrukciói segítségével pár példán keresztül.

I. A kutatás határainak kijelölése és probléma felvetés

Ugyan a politikatudomány a Pertti Ahonen által szerkesztett *A politika szemiotikus határainak nyomkövetése*¹²⁴ című kötete óta ismeri a szemiotika használhatóságát a politikatudományi elemzésben, úgy gondolom a tudományterület ismeretei e téren még bővíthetők. A Kiss Balázs által vezetett kutatás, mely arra vállalkozott, hogy a társadalomszemiotika alkalmazását a történetírói munka elvégzésére bemutassa, új megközelítést takar. Ehhez az áramlathoz csatlakozik jelen kutatásom is, amely a Kiss Balázs vezette kutatástól eltérően nem közösségelemzésről, hanem egy egyedülálló szereplő aktorkonstrukcióiról szól. Miért lehet fontos ez? Mert ebben az esetben egy aktorból nő ki magát a közösség, Torgyán József sokáig jelképévé vált az FKgP-nek, ezt a közösségalkotó folyamatát érdemes lehet megírni.

I.1. Problémák a politikus életrajz szempontrendszerével

Hogyan lehet Torgyán József kommunikációs tevékenységéről úgy írni, hogy az ne egy politikus életrajza legyen, vagy egy publicisztika az ő véleményéről más politikusokat, nemzetközi szereplőket illetően? Hogyan tudjuk elhatárolni a cselekvőt a konstrukciótól? Egy politikus életrajzában releváns információ, hogy mikor született, hova járt iskolába, hogyan került a politika közelébe. Az aktorkonstrukciós leírás csak azokat az információkat tartja

Torgyán József esete” *Imago* 1996/2. 23–39. című munkáját kiemelni, aki a kulturális konstrukció fogalmával és a szemantika eszközeivel vizsgálódik, vagy ALPÁR Vera tanulmányát: (ALPÁR Vera: „TORGYÁN József: „Politikamentes, verbális politikai karrier” in *Politikai vezetők és arculatok* 2000/8. köt. 75–84.) mely Torgyán József stílusáról ír, vagy LÁNYI Gusztáv: „Politikai kommunikáció, test(nyelv) és szimbólumok: Politikai pszichológiai elemzés (kísérlet)” *Valóság* 1999/7. 30–64. című kötetét érdemes még említenem, illetve SZABÓ Márton: „Politikai beszédkénszer: beszélés és visszhang” in SZABÓ Márton (szerk.): *Kötőjelek: írások tudományról, politikáról, közéletéről* (Budapest: L'Harmattan 2014) 175–182., mely tanulmány a diszkurzív politikatudomány szemszögéből közelít Torgyán József kommunikációjához.

¹²³ Lásd pl.: BOZÓKI András, aki a „Vázlat három populizmusról: Egyesült Államok, Argentína és Magyarország” *Politikatudományi Szemle* 1994/3. 33–68. című tanulmányában emeli be Torgyán Józsefet a populisták közé, vagy GERSKOVICS Béla, aki a „Populista átmenetprogramok Magyarországon” *Irodalmi és társadalmi havilap* 1996/7. 11–18. című művében elemzi a Kisgazdapárt programját.

¹²⁴ Pertti AHONEN: „A Copernican revolution in political research: Reflections on the rainbow of essays in this book” in Pertti AHONEN (szerk.): *Tracing the Semiotic Boundaries of Politics* (New York: De Gruyter Mouton 1993) 1–28.

fontosnak, amit az adott politikai szereplő is fontosnak ítél önmaga megkonstruálása szempontjából. Például, ha Torgyán József számára releváns, hogy görögkatolikus családba született, mert rendszeresen megemlíti, hivatkozik rá, akkor az információ fontossá válik, amennyiben nem esik róla szó, nem lesz releváns a származása számunkra. Másrészt az életrajzírásnak van egyfajta magyarázó-igénye az adott politikus cselekedeteire nézve. Tehát motiváló erőt tulajdonít olyan információknak, történelmi kontextusnak, melynek nem feltétlen számít a magyarázó ereje. Például Torgyán József azért kezdett el az FKgP színeiben tevékenykedni, mert családjában is volt erre példa. Az állítás igazságtartalmát nem megkérdőjelezve, a társadalomszemiotika ilyen jellegű magyarázó erejű gondolatokat nem épít bele az elemzésbe. Nem releváns tehát a kutatás szempontjából, hogy miért kezdett el ott politizálni, ahol. Számunkra egyedül az az érdekes, hogy ha beszél erről, hogyan teszi ezt. A társadalomszemiotikai megközelítésnek nincs olyan igénye, amelyik politikusi motivációkat kíván elemzés tárgyává tenni.

I.2. Problémák a politikatörténeti megközelítéssel

Jelen írás ugyan történetírói munka koncepcióját vázolja fel, de nem politikatörténet bemutatására vállalkozik.¹²⁵ A politikatörténeti munka objektivitásra törekvése egyezik a politikusi életrajz írásának igényével. Az események lehetséges mozgatórugóinak vizsgálata szintén elemzésének tárgyát képezi, ahogy a különböző források eredetiségének összehasonlítása is.¹²⁶ Egy politikatörténeti munka például olyan szempontok szerint vizsgálná Torgyán József politikusi pályáját, hogy az hogyan illeszkedik a rendszerváltó politikusok táborába, vagy milyen szerepe volt az MDF és az FKgP szakadásában. Ezek számunkra csak akkor releváns információk, ha ő maga beszél róluk, és ügyeit, diskurzusait e térből eredezteti, de ebben az esetben sem a történelmi kor elemzésére kerülne sor. A kontextus ismeretét adottnak veszem a kutatás során. Sokkal inkább arra vagyunk kíváncsiak, hogy milyen súllyal estek latba nála ezek az események, hogyan interpretálta őket és milyen történelemfelfogást épített fel köréjük.

I.3. Problémák a párttörténet és pártprogram elemzéssel

Se nem politikatörténeti, se nem párttörténet-leírás a dolgozat célja. Nem lesz számunkra jelentős tehát az, hogy Torgyán József melyik pártban, hogyan jutott a párt vezetőségébe, vagy ennek a pártnak milyen történelme, előzményei, politikai ideológiája van. Ez akkor lesz fontos nekünk, ha identifikálja magát a párt jellemzőivel, történelmével és nyilatkozik arról, hogy például neki, mint kiskapás vezérnek, milyen a párt múltjában meghatározott értékrendszernek kell megfelelnie.

És utolsó szempontként, jelen dolgozat nem egy pártprogram-elemzés menetét kívánja bemutatni. Ha Torgyán József idézett az FKgP programjából, és kiemelten foglalkozott a földtörvény ügyével, akkor a törvény releváns ügy lesz számunkra. De akkor sem az, hogy a földtörvény jó-e vagy rossz, megvalósítható-e vagy milyen vita születik erről az

¹²⁵KISS Balázs: „Esemény, Hálózat, Szemiózis. A Politikai Kommunikáció történetének megírhatóságáról” *Politikatudományi Szemle* 2016/1. 11–13.

¹²⁶SZÁSZ Géza: „A történetírás - Voltaire-től a magyar jakobinusokig” *Figyelő* 2001/1. 199–204.

országgyűlésben. Kizárólag az számít, hogy mit gondolt arról, hogyan kell neki képviselnie ezt az ügyet.

I.4. További nehézségek a korábbi megközelítésekkel kapcsolatban

A kutatás kapcsán két további dolgot szükséges leszögezni. Az egyik, hogy ha azt állítom, hogy a következőkben bemutatandó felfogások nem elégítik ki azt az igényt, hogy megfelelően meghatározzák a politikai kommunikáció határait, azzal, hogy kihagynak fontos szereplőket az elemzésből, akkor érdemes a fogalmi bővítés eszközéhez nyúlni. Viszont nem szabad abba a hibába esni, hogy végül mindent kommunikáló eszközként, szereplőként definiál a dolgozat, tehát az, hogy mit esznek az emberek, hol dolgoznak a politikával foglalkozó személyek, hol élnek stb., mert akkor túlságosan tágga válik a kutatás fogalmi kerete. Nem csupán egybefolyik így a vizsgálandó tárgy magával a társadalommal, hanem lehetetlenné teszi az elemzést is.¹²⁷ Ezért mindenképpen szükséges szűkítést alkalmazni, hogy mi fér bele a politikai kommunikáció fogalmába és mi nem, erről bővebben pedig a következő fejezetben lesz szó.

II. A politikai kommunikáció elemzésének megközelítései - narratívák és normativitás

II.1. A kutatás politikai kommunikációs fogalma

E fejezet bemutatja azokat a felvetéseket, amelyek a kutatás további irányát meghatározzák. Mivel a jelen munka egy politikai kommunikációs kutatás és az aktorkonstrukció elemzési kerete is ezen keresztül érvényes, így bemutatom a kutatás által használt politikai kommunikációs fogalmat. Ennek megértéséhez szükséges egyéb alternatív definíciók kritikus áttekintése. A kutatás politikai kommunikáció fogalma így hangzik:

„(A politikai kommunikációt) általában vagy aktorokhoz, vagy ügyekhez, vagy szavakhoz, vagy kommunikációs terekhez, például csatornákhöz, vagy mindezek kombinációihoz szokás kötni. Úgy is mondhatjuk, hogy a politika meghatározott, specifikus szemiózisait, jelteremtési módjait szokás keresni és vizsgálni.”¹²⁸

Mik e fogalom legfontosabb elemei? Aktor, ügy, diskurzus, csatorna, szemiózis, ahol az első négy elem az elemzés szempontjait, míg a szemiózis az aktorkonstrukció létrejöttének folyamatát jelenti. Ahogy Kiss Balázs, *Esemény, Hálózat, Szemiózis. A Politikai Kommunikáció történetének megírhatóságáról* című munkájában kifejti:

„Olyan politikafogalommal dolgozunk, amelyik a többszörösen osztott társadalom elrendezésére és egységesülésére, integrációjára vonatkozik. A politika folyamatok sokasága, vagyis nem valamilyen jól körülhatárolható objektum és intézményes kör, hanem inkább interakciók összessége, amelyek tehátfolyvást teremtik és újrateremtik az emberek együttélésének a kereteit, összetartómechanizmusait, s eközben objektivációkat, köztük

¹²⁷ KISS Balázs: *Politika, kommunikáció, politikai kommunikáció, Az alapfogalmak vázlata* (Budapest: MTA TK PTI n. a.) 4.

¹²⁸ KISS: „Esemény, Hálózat, Szemiózis” (125. lj.) 15.

intézményeket is teremtenek és újratemetnek. Politikafogalmunk egyben performatív alapon is áll, vagyis az együttélést elrendező és egységesítő folyamatok és cselekvések hatásai jelennek meg az emberek számára, például hatalomként, intézményként, szokásként, vagyis mindezek nem rendelkeznek előzetes esszenciával.”¹²⁹

II.2. A politikai kommunikáció további fogalmai és megközelítési módjai

Ha megvizsgáljuk a különböző paradigmákban alkotók politikai kommunikációt leíró fogalmát és megközelítési módját, kitűnnek hiányosságok, melyek miatt eltérő fogalom meghatározás megalkotása vált szükségessé a kutatáshoz. Az első problémát az jelentette, hogy a nemzetközi szakirodalomban és a hazai is a politikai kommunikációkutatás négy főbb irányzata a következő megközelítési szempontok szerint vizsgálódott:

- eszközközpontú megközelítést alkalmaztak, mely a politikai szereplők kommunikációs eszközeit vizsgálja,
- az állampolgárok, a média és a politikai rendszer közti interakciót tartották az elemzés szempontjából meghatározónak,
- a jelentésadásért vívott harcot vizsgálták,
- a nyilvános vitát rendelték az elemzés központi kérdésévé.¹³⁰

Ezek mind alapvetően működő elemzési szempontok lehetnek, de olyankor kevésbé használhatóak, mikor egy jelenséget belülről szeretnénk önmagában elemezni. Lássunk egy pár példát!

- Az instrumentalista felfogás többnyire az eszközökről szól,¹³¹ például ilyen elemzés tárgya lehet, ha azt vizsgáljuk hogyan hat a szociotechnológiai változás a politikai kommunikációra.
- Sorrendben a második, az ökumenikus megközelítés, ami egyenjogúsítja a három interaktáló szereplőt, nem jelent valódi egyenlő erőviszonyokat és kihagy társadalmi csoportokat az elemzésből.¹³² Ez a megközelítés például bizonyos szereplők nyilvánosságához való viszonyát, vagy magát a politikai nyilvánosságot veszi elemzés tárgyául.
- A versenyközpontú megközelítés ugyan többnyire nyelvi jeleket használ,¹³³ de ez nem elég tág keret e kutatás számára. Ilyen kutatások vizsgálják például a különböző politikai vezetők jelképkészítő tevékenységét.
- Az utolsó, a deliberatív megközelítés a nyilvános vita lehetőségét vizsgálja. Azt, hogy egy állampolgár mennyire képes befolyásolni a döntéshozatalt.¹³⁴ Ami problematikus ezzel az irányzattal, az az, hogy a hozzáférhetőség kérdése kimarad az elemzésből. Ilyen kutatás tárgya lehet közgyűlések és petíciók körüli interakciók vizsgálata.

¹²⁹ KISS: „Esemény, Hálózat, Szemiózis” (125. l.) 17.

¹³⁰ Jacques GERSTLÉ – Christophe PIAR: *La communication politique* (Paris: Armand Colin 2016) 10–12.

¹³¹ GERTSTLÉ–PIAR (130. l.) 10.

¹³² GERTSTLÉ–PIAR (130. l.) 11.

¹³³ GERTSTLÉ–PIAR (130. l.) 12.

¹³⁴ GERTSTLÉ–PIAR (130. l.) 10.

A politikai kommunikáció fő teoretikusainak fogalomalkotása mentén láthatóvá válik, hogyha a szereplők közti interakció említésre kerül is, a politikai kommunikáció definiálásából kimaradt a *hogyan* kérdésre a válasz, tehát az, hogy hogyan válik egy politikai cselekvés kommunikációvá: Pippa Norris ökumenikus megközelítése szerint,

*„A politikai kommunikáció interaktív folyamat a politikusok, a média és a nyilvánosság között. A folyamat több irányú: az irányító intézményektől lefelé a polgárok irányában, vízszintes a politikai szereplők között, valamint fölfelé irányul a közvéleménytől az igazgatás irányába.”*¹³⁵

Jaques Gerstlé viszont úgy gondolkodott, hogy a politikai kommunikáció három részre tagolható. A pragmatikus dimenzióban, a befogadó és a kibocsátó között interakció jön létre a meggyőzés, rábeszélés, tájékoztatás, irányítás, meghódítás szegmenseiben. A szimbolikus dimenzióban a kommunikáció rítusokon keresztül folyik, például az egyetértés rítusában. A strukturális dimenzióban, ami a fogalom intézményi dimenziója, a kommunikáció interperszonális csatornákon folyik.¹³⁶ Gerstlé is használja az interakció fogalmát, beemeli a rítusokat és az intézményi dimenziót is az elemzésbe, de ismét nem derül ki, mitől válik a kommunikáció politikaivá. Gianpietro Mazzoleni szerint is interakcióból kell kiindulni, de ebben a fogalomban a média szerepe lesz kiemelkedő:

*„A politikai kommunikáció a politikai rendszer, a média tényezői és az állampolgár-választópolgár által létrehozott közérdekű és politikai tartalmaknak a cseréje és konfrontációja.”*¹³⁷

Dominique Wolton fogalommeghatározásában már megjelenik a politikaivá válás, és ebben a térben cselekvőképes aktorok lehatárolt tere, de keveset mond el egyéb civil szereplőkről, akik bármikor egy-egy témával részeseivé válnak a kommunikációnak:

*„Az a tér, ahol az a három szereplő cseréli ki egymásnak ellentmondó nézeteit, amelyek törvényesen és nyilvánosan fejezik ki véleményüket a politikával kapcsolatban, ezek pedig a politikusok, az újságírók és a közvélemény-kutatások révén a közvélemény.”*¹³⁸

II.3. Problémák az általános politikai kommunikációs fogalmakkal és megközelítésekkel

Azon túl, hogy a politikai kommunikáció definiálásából kimaradt a válasz a *hogyan* kérdésre, a korábbi megközelítésekkel más problémák is felmerültek.¹³⁹ Jelen kutatás szemléletét tekintve történetírásra vállalkozik, és ha a műfaji korlátok engednék, tizenegy évnyi politikai kommunikációs anyagról mondana átfogóan véleményt.

További nehézséget a korábbi politikai kommunikáció fogalmak körül, az jelentette, hogy ez a kutatás nem kíván narratívákban gondolkodni. Tehát a kommunikáció leírását nem kívánja

¹³⁵ Pippa NORRIS: *Political Communications, For the Encyclopedia of the Social Sciences* (Cambridge: Harvard University 2004) 1.

¹³⁶ MERKOVITY Norbert: „Kommunikáció és marketing a politikában (A politikai kommunikáció és a politikai marketing néhány eltérő tulajdonsága)” *Acta Universitatis Szegediensis acta juridica et politica: publicationes doctorandorum iuridicorum* 2007/7. 186–187.

¹³⁷ Gianpietro MAZZOLENI: *Politikai kommunikáció* (Budapest: Osiris 2002) 28.

¹³⁸ Dominique WOLTON: *La Communication Politique. Entre Pimpensé, les a priori et les typologies* (Paris: Hermès 1995) 9–13. idézi MAZZOLENI (137. l.) 29.

¹³⁹ KISS: „Esemény, Hálózat, Szemiózis.” (125. l.) 11–13.

alárendelni egy olyan sorvezető gondolatnak, amely nem biztos, hogy valóban a kommunikáció történetének belső leírása és nem pedig egy külső tényező vizsgálata.¹⁴⁰ Például bizonyos politikai eszmék hanyatlásának, virágzásának követése, eszmei célok kitűzése vagy előre meghatározott szereplők kommunikációjának vizsgálata, vagy konkrétan példán keresztül a média 20. századi bővülése az internettel nem érdekes a kutatás számára Torgyán József kommunikációjának vizsgálata szempontjából.

Amit ezen túl még el kell kerülni, az a média-, sajtótörténet egybemosása a kommunikációtörténettel.¹⁴¹ Egy ilyen témájú írás nem a szereplők politikai kommunikációs tevékenységéről szól. Inkább arról mond valamit, hogy egy kommunikációs eszköz hogyan lesz releváns egy szereplő számára vagy kopik ki a kommunikációs eszköztárból. A normatív megközelítések úgyszintén nem lehetnek ezen elemzés orientáló gondolatai. Hiszen az ilyen elképzelések bizonytalanok és a kutató elköteleződését feltételezik, továbbá igazolhatóságuk is nehézkes.¹⁴²

III. A kutatás elemzési kerete – aktor, ügy, diskurzus, csatorna, egyéb modalitások

Az aktorkonstrukciókat feltáró kutatás lépései a következőkben foglalhatók össze:

1. Torgyán József által írt összes, az adott időszakra (1990-2002) vonatkozó anyag begyűjtése, vizuális és audiovizuális anyagokat is beleértve¹⁴³
2. Az anyagok rendszerezése, strukturálása, ismétlések, kiugró identifikáló elemek keresése.
3. Az anyagok társadalomszemiotika megközelítéssel, tartalomelemzéssel való elemzése.
4. A kommunikációs konstrukciók, szemiotikai erőforrások időbeli változásainak vizsgálata, strukturálása.

Ha jelen írás műfaji korlátjai engednék, a kutatás különböző dimenziók mentén elemezné Torgyán József kommunikációját, azért, hogy a lehető legtágabban határozhassa meg a politikai kommunikáció fogalmát és közben ki is alakítsa annak térénümát. Az elemzés szempontjaiként szolgáló dimenziók, melyeket a nagy kutatás korábban lefektetett, a következők:

III.1. Aktorok

Az aktorok politikai kommunikációt gerjesztő szereplők, például intézmények, civilek, újságírók, politikusok és azok konstruktumai. Ezek a konstrukciók sokfélék lehetnek, lehet ez vezető, próféta, apa stb. Az aktorkonstrukció időben változhat, egy szereplő egyszerre több aktorkonstrukcióval is rendelkezhet.¹⁴⁴ Torgyán József például megkonstruálja magát, mint a

¹⁴⁰ KISS: „Esemény, Hálózat, Szemiózis.” (125. l.) 11.

¹⁴¹ KISS: „Esemény, Hálózat, Szemiózis.” (125. l.) 11-13.

¹⁴² KISS: „Esemény, Hálózat, Szemiózis.” (125. l.) 13.

¹⁴³ Nehezen lehetne az összes képet, audiovizuális anyagot összegyűjteni ebből az időszakból egy politikai szereplőről. A kutatás a kiemelt témák mellett szerepeltetett képek összegyűjtését érti a vizuális anyagok alatt. Ide tartozhatnak például a Kis Újságban a koalíciókötésről, vagy nagygyűlésekről készült képek.

¹⁴⁴ KISS: „Esemény, Hálózat, Szemiózis.” (125. l.) 15. 22.

Kisgazda párt vezére, vagy úgy, mint a legbölcsebb parlamenti politikus, vagy mint apa karakter, aki érzi és érti a *nép* összes rezdülését.¹⁴⁵

Hogyan lesz egy önreflektív megnyilatkozásból önkonstrukció? Az önkonstrukció úgy születik, hogy megvizsgáljuk, hogy az adott szereplő hogyan beszél magáról, hogy definiálja azt a karaktert, akit a kommunikációja konstruál. De nem csak az egyszeri említés lényeges, olyan konstrukciókat keresünk, amelyek újra és újra fixálják az adott konstrukció határait. Tehát Torgyán József esetében releváns, hogy mennyit beszél magáról, és amikor magáról beszél, akkor milyen általa felállított normarendszerben, szóhasználat, stílussal különíti el magát a többi politikai konstrukciótól.

III.2. Ügyek

Az ügyek adott szereplők által fontosnak ítélt politikai témák, melyeket visszatérően tárgyalnak, például ilyen lehet a földtörvény kérdése. Egy közösségre, aktorra jellemző lehet az ügyválasztás, ez is egy identifikáló tényező.¹⁴⁶ A politikai közösséget a követők elhagyhatják egy számukra nem szimpatikus ügy miatt, vagy új követők is csatlakozhatnak hozzá. Aktorok esetében a logika azonosan működik. Torgyán József mellől kihátrálhatnak a földkérdés rendszeres tematizálása miatt, vagy akár új szavazók, politikustársak szimpátiáját is kivívhatja vele. A karakter elemzésénél különösen érdekes lehet ez az ügybirtoklás okán, mikor egy közösség, vagy egy aktor kisajátít egy ügyet. Az ügyek nem léteznek vákuumban, tehát a politikai aktorok egymásra reagálva választanak ki számukra releváns ügyeket. De, ami az egyik aktornak ügy, a másik számára diskurzusként jelenhet meg. Ez úgy történik, hogy az adott ügyre a másik aktor csak reagál, de nem indít el önálló kommunikációs kezdeményezést.¹⁴⁷

III.3. Diskurzusok és metaforák

A diskurzusok szisztematikus világértelmezések, érvkészletek és kifejezések összességét jelentik, melyeket a szereplők eltérő módon használnak. Ezek identifikálják a közösséget.¹⁴⁸ Az aktorok igyekeznek fenntartani és koherensen működtetni olyan világelképzeléseket, melyek elhatárolják őket és közösségüket a többi politikai közösségtől. Ezek a világelképzelések a társadalomról, politikáról, munkáról, jóformán akármiről szólhatnak. Torgyán József esetében a szocializmus általános értelmezése, mely magában foglalja az 1956-os eseményekhez való viszonyulását, a Kisgazda politikusok bujdosásra kényszerítését, a vallásosságának megélésének korlátozott lehetőségeit egy diskurzust jelenthet.

¹⁴⁵ Lásd például: OGY 162. ülésnap (2000.09.29.), OGY 170. ülésnap (2000.11.07.), OGY 27. ülésnap (1994.10.25.)

¹⁴⁶ KISS: „Esemény, Hálózat, Szemiózis.” (125. l.) 15. 22.

¹⁴⁷ KISS Balázs: „Közösségkutatás és társadalomszemiotika, a politikai kommunikáció kutatásának módszere” in KISS Balázs (szerk.): *A Polarizáció évei, Politikai Kommunikáció Magyarországon, 1997 – 2006* (Budapest: MTA TK PTI 2017) 14.

¹⁴⁸ KISS: „Esemény, Hálózat, Szemiózis.” (125. l.) 15. 22.

III.4. Csatornák

Egy aktor önkonstrukciójába beletartozhat, hogy milyen csatornákat preferál. Tehát a csatornahasználat is identifikálható. Ha kizsorzul a közszolgálati televízió, vagy egyéb nagy médiumok használatából, alternatív csatornákat használhat vagy üzemeltethet. Csatorna lehet egy vidéki lakossági fórum, falunapi beszéd, országgyűlés, rádió, televíziós szereplés, sajtó stb. A csatorna kiválasztásában a cél az aktor kommunikációjának láthatóvá tétele saját és más közösségek számára.¹⁴⁹

III.5. Egyéb modalitások

Ebbe a kategóriába tartoznak a képek, szoborállítási gesztusok, épületek. A képek esetében arra gondolunk itt, hogy hogyan jeleníti meg magát az adott aktor. Dinamikusan, mondjuk állóképen és mozgás közben? Vagy inkább fektetett rendezéssel, ahol egy másik politikai szereplővel kezel? Kik vannak még a képen és hogyan kapcsolódik hozzájuk a központi szereplő? Család, gyerekek, állatok, vagy politikustársai körében ábrázolják? Ilyen és ehhez hasonló kérdések merülhetnek fel képek elemzésénél. A szobrok és épületek esetében arra érdemes gondolni, hogy kit és mit akar az adott aktor integrálni a közössége történelmébe, illetve hol helyezkedik el ez az épület, szobor.¹⁵⁰ Torgyán József szerette magát politikustársai körében vagy beszéd közben ábrázoltatni és előszeretettel avatott szobrokat, épületeket kisközösségekben.

III.6. Az önkonstrukció leírása, szűkítések alkalmazása

Mivel a dolgozat tárgya az önkonstrukció leírása és annak felvázolása, hogy hogyan működik egy aktorkonstrukciót elemző kutatás, a továbbiakban az aktoron kívüli dimenziókról nem lesz szó. Az aktorok elemzésének esetében a nagy kutatás egyik célja, hogy kilépjen abból a pozícióból, hogy kizárólag előre meghatározott politikai cselekvőkkel, például bizonyos politikusokkal dolgozzon. Ez azért is lenne félrevezető, mert olyan kommunikációs cselekvéseket keresünk, amelyek nyomokat hagynak maguk után. Ha egy politikus felvet egy ügyet, az nem azért lesz releváns, mert az adott politikus vetette fel, hanem attól, hogy beszélnek róla más szereplők.¹⁵¹ Az én kutatásom szempontjából, az aktorkonstrukciós leírás esetében e hálózatszerű megközelítéstől el kell tekintenünk, mert kizárólag Torgyán József lesz a mértéke annak, hogy mi számít releváns információnak a dimenziók meghatározása mentén. Tehát ő határoolja le a számára fontos ügyeket, és ez jelenti az elemzés tárgyát, nem az FKgP programpontjai, vagy más politikusok róla alkotott véleménye.

¹⁴⁹ KISS: „Esemény, Hálózat, Szemiózis.” (125. l.) 15-16. 23.

¹⁵⁰ KISS: „Esemény, Hálózat, Szemiózis.” (125. l.) 23.

¹⁵¹ KISS: „Esemény, Hálózat, Szemiózis.” (125. l.) 15.

IV. Az aktor, politikai vezető és cselekvő elkülönítése a politikatudományban

IV.1. A szemiotikus aktor fogalma

A politikatudományban a társadalomszemiotikai aktor, mint fogalom csak egy megközelítés a számos további politikai cselekvőket leíró megközelítés közül. Más értelmezések a vezető, szereplő fogalmával operálnak azért, hogy leírják a politikai cselekvés eredőjét. Az utóbbi fogalmak kevésbé választják el a cselekvést a cselekvőtől, adott esetben egy kommunikációs gesztust, ezért ezek a megközelítések nem megfelelően körvonalazzák az aktor fogalmát a kutatás szempontjából. Alább ismertetem a szemiotikus aktor fogalmát, majd pedig bemutatom az eltérő megközelítéseket.

„A szemiotikus aktor nem pusztán egy csatorna, melyen keresztül a jelek cserélődnek, olyan kognitív rendszerrel rendelkezik, amely új jeleket hoz létre, módosítja a jelek jelentését vagy akár képes elfelejteni is azokat. Másodszor, a szemiotikus aktor képes megszállni és befolyásolni a környezetét, ahogyan a saját kognitív "belső" világát. Harmadszor, a nyelvi képességek lehetővé teszik, hogy társadalmi konstrukciót hozzon létre és jelentéseket is megosszon másokkal, ezáltal felhatalmazza önmagát és másokat, hogy társadalmi struktúrákat hozzanak létre és társadalmi viselkedést gyakoroljanak (például empátiát).¹⁵²

A szemiotika azért is megfelelő megközelítés a kutatás számára, mert a kognitív én és a szociális én egyre közelebb került egymáshoz. A jelek kognitívak, mert az elménkben léteznek és egyszerre szociálisak, mert a társadalmon keresztül kapnak jelentést.¹⁵³ A szociális konstruktivizmus szerint a cselekvést az aktor hozza létre. Szociális cselekvésekkel lesz az egyén tudatában önmagának.¹⁵⁴ Szemiotikai szempontból, egy párt egy elhivatott tagja, aki megtanulja az adott közösség normáit könnyen az adott közösség jelképévé válhat¹⁵⁵ és pont ezen értelmezés szerint lesz szükségünk a társadalomszemiotikai megközelítésre, mert az ön és más politikusokat, szervezeteket konstruáló Torgyán József is jelképekkel, kiemelésekkel dolgozik és ő maga is az FKgP időszakos jelképévé vált.

IV.2. Az imázs

A politika professzionalizálódása¹⁵⁶ átalakította a 20. század második felében a nyugati demokráciákat és a politikai kommunikáció módszereit. Ennek a folyamatnak eleme volt a társadalom modernizációja, szekularizációja, individualizációja, ekonomizációja, racionalizálódása és az esztétizáló igény megjelenése.¹⁵⁷ Ezek a változások a politika perszonalizációját segítették elő, és felértékelték a politikai imázs szerepét. Az imázs nem csupán egy politikus megjelenését jelenti. Egy összetett szabályozó rendszert takar, mely

¹⁵² Martin HELMHOUT (et al.): „The semiotic actor: From signs to socially constructed meaning” *Semiotica* 2009/4. 336.

¹⁵³ HELMHOUT (152. l.) 336.

¹⁵⁴ George Herbert MEAD: *Mind, self, and society from the perspective of a social behaviorist* (Chicago: University of Chicago 1934)

¹⁵⁵ HELMHOUT (152. l.) 339.

¹⁵⁶ Paolo MANCINI: „New frontiers in political professionalism” *Political Communication Journal* 1999/3. 240.

¹⁵⁷ Jay G. BLUMER – Dennis KAVANAGH: „The third age of political communication: Influences and features” *Political Communication Journal* 1999/16. 209–230.

előírásokat tartalmaz a politikus beszédtonusától kezdve, az öltözködésén át egészen a médiamegjelenésének formáig.¹⁵⁸ Mikor ez az imázs egy politikus személyében megjelent, a kutatók a szavazókra gyakorolt hatása és médiahasználat alapján vizsgálták, nem közösségteremtő erőként értelmezték.¹⁵⁹ A web2.0-ás eszközök használatával új elemzési szempontok kerültek előtérbe, például az állampolgárok direkt elérése, de a közösségre gyakorolt szervezőereje továbbra is háttérbe szorult.¹⁶⁰

IV.3. A politikai szereplő fogalmának kiterjesztése

Másik megközelítést jelentett, mikor a politikai szereplők fogalmát kiterjesztették, és új tényezőket emeltek a politikai térbe, tettek politikaivá. A kutatók a tömegmédia, hírességek, civilek politikai szerepével kezdtek el foglalkozni, de inkább a média viszonylatában értelmezték a kérdést, úgy, hogy a média felértékelődése a mindennapi életben hogyan emelt be új politikai befolyásolásra képes karaktereket a politikai szereplők közé.¹⁶¹ Ennek az volt az oka, hogy a média használatával megnőtt a választási győzelem lehetősége, és ez a kutatókat új kérdések felvetésére ösztönözte.¹⁶²

IV.4. Privát és politikai én

Más szerzők inkább úgy határozták meg a politikai szereplőt, mint egy két személyiséggel létező karaktert, amely egyszerre rendelkezik egy *privát énnel* és egy *politikus énnel*.¹⁶³ azért, hogy a politikai szereplő elkülönítse privát énjét¹⁶⁴ a politikaitól. A politikus énnel a politikai siker elérése érdekében szorosban kapcsolódnia kell a nyilvánossághoz.¹⁶⁵ Így a politikus én azonosul a politikai identitás nyilvános reprezentálásával.¹⁶⁶ Egy másik megközelítési mód kizárólag az identitás felől közelített a politikai szereplő felé. Azt vizsgálták, hogy egy adott rassz vagy társadalmi kisebbség képviselője hogyan befolyásolta a politikai szereplőmozgásterét, vagy milyen identitás képviselőt jelentette ez.¹⁶⁷

¹⁵⁸ Cristina ARCHETTI: „Image, self-presentation and political communication in the age of interconnection: An alternative understanding of the mediatization of politics” *Northern Lights Journal* 2017/1. 5.

¹⁵⁹ Gianpietro MAZZOLENI – Winfried SCHULZ: <„Mediatization” of Politics: A Challenge for Democracy?> *Political Communication Journal* 1999/3. 247–261.

¹⁶⁰ Johannes BOHNEN – Jan-Friedrich KALLMORGEN: *How Web 2.0 is Changing Politics, Just voting is no longer enough. Technology is empowering a new civil society* (Berlin: Atlantische Initiative 2009)

¹⁶¹ Tobias EBERWEIN (et al.): „Media as Political Actors” in Gianpietro MAZZOLENI (szerk.): *The International Encyclopedia of Political Communication III*. (New Jersey: Wiley Blackwell 2016) 1.

¹⁶² EBERWEIN (161. l.) 1.

¹⁶³ *Private self, Political self*

¹⁶⁴ Graeme TURNER: *Understanding celebrity* (London: Sage Publications 2004) 8.

¹⁶⁵ Marjut JOHANSSON: „Presentation of the Political Self” *Journal of Language and Social Psychology* 2008/4. 2–3.

¹⁶⁶ Alessandro DURANTI: „Narrating the political self in a campaign for U.S. Congress” *Language in Society* 2006/4. 467–497.

¹⁶⁷ Richard DELEON – Katherine NAFF: *Identity politics and local political culture: The politics of gender, race, class, and religion in comparative perspective* (Philadelphia: n.a. 2003) 5.
www.researchgate.net/publication/228956536_Identity_politics_and_local_political_culture_The_politics_of_gender_race_class_and_religion_in_comparative_perspective

IV.5. A diszkurzív politikatudomány koncepciója

A diszkurzív politikatudomány ugyan már elhatárolja a cselekvést az aktortól, és jelkésztésről is beszél, ezért ez az irányzat állhat legközelebb a kívánt fogalommeghatározáshoz, de nem beszél arról, hogy az aktor hogyan válik el a konstruktumától, pusztán a cselekvést határolja el az aktortól. Illetve nem beszél a cselekvés, esetünkben a kommunikáció öndefiníciós aktusáról sem.¹⁶⁸

„[... de] ahogyan egy szöveg elválik a szerzőjétől, úgy válik el egy cselekedet is a cselekvőtől, és megteremti saját következményeit. Az emberi cselekedetnek éppen ez az autonómmá válása jelenti a cselekedet társadalmi dimenzióját.”¹⁶⁹

IV.6. Politikai vezérek

A politikai vezéret, vezetőket vizsgáló kutatási irány Magyarországon a vezetők közösségintegráló szerepét rendkívül meghatározónak tartja, mind az outgroup, mind az ingroup meghatározásában.¹⁷⁰ Ez az integrációs képesség normák artikulálásában és közös cselekvésekben, mint amilyen az adott személyre történő szavazás, mutatkozik meg.¹⁷¹ A Michael Mumford és társai¹⁷² által létrehozott CIP¹⁷³ modell alapján különböző vezető típusok határolhatók el egymástól. A modell a vezetői attitűdöket a politikai helyzetekhez szabja. Valamikor az egyik, valamikor a másik attitűd lehet sikeres, és eredményezi a kiemelkedő vezetővé válást. A szituációra adott megfelelő attitűdben megnyilvánuló válaszáért cserébe ezt a viselkedést az állampolgárok a vezető követésével honorálják.¹⁷⁴ Itt a vezér attitűdje mindig a politikai cselekvéshez igazodik, nem egy befagyasztott állapotról van szó.

V. Társadalomszemiotika, mint megközelítési mód

A kutatás vezérfonalát jelentő gondolat szerint jelen tanulmány célja sokkal inkább történetírói, mint társadalomtudományi kutatás bemutatása.¹⁷⁵ Mindez azért emelendő ki ismét, mert eltérő megközelítésre van szükség akkor, ha a források nem állnak megfelelően rendelkezésre a kutatás elvégzéséhez.¹⁷⁶ Az általános politikai kommunikációs paradigmák, melyeket korábban említettem, egyes hiányosságaikkal rámutattak arra, hogy más eszközöket kell alkalmaznunk, ha továbbra is a politikai kommunikáció belső működéséről szeretnénk mondani valamit.¹⁷⁷ Azért is van szükség egy új eszköztárra, mert az átfogó kutatás nem a politikai szereplők kommunikációs cselekedeteiről, életrajzáról, vagy általában a

¹⁶⁸ KISS: „Esemény, Hálózat, Szemiózis.” (125. l.) 1.

¹⁶⁹ Paul RICOEUR: „A szöveg mint modell: a hermeneutikai megértés” [ford. Szabó Márton] *Szociológiai Figyelő* 2002/1-2. 66.

¹⁷⁰ KISS Balázs: „Orbán, Vona, Gyurcsány, Politikai vezetők integrációs tevékenysége a migrációs válság idején” *Politikatudományi Szemle* 2015/3. 10.

¹⁷¹ KISS: „Orbán, Vona, Gyurcsány” (170. l.) 11.

¹⁷² J. R. Van Doorn, J. Espejo, S. T. Hunter, K. E. Bedell-Avers, D. L. Eubanks, S. Connelly, A. L. Antes, J. J. Caughron, T. L. Friedrich, J. M. Strange vettek részt Michael Mumford mellett az elmélet megalkotásában.

¹⁷³ Karizmatikus-Ideológikus-Pragmatikus vezető

¹⁷⁴ KISS: „Orbán, Vona, Gyurcsány” (170. l.) 13.

¹⁷⁵ KISS: „Esemény, Hálózat, Szemiózis.” (125. l.) 10.

¹⁷⁶ KISS: „Esemény, Hálózat, Szemiózis.” (125. l.) 14.

¹⁷⁷ KISS: „Esemény, Hálózat, Szemiózis.” (125. l.) 14.

politikatörténetéről akar mondani valamit, hanem sokkal inkább arról, ahogy ezek a szereplők a kommunikációjukkal aktorokat hoznak létre s ezek az aktorkonstrukciók az elemzés tárgyai. Ehhez viszont a társadalomszemiotika eszköztárára van szükség. Miért fontos ez az elkülönítés? Mert számunkra nem az a fontos, hogy objektíve igaz-e és igazolható, hogy Torgyán József sokat tett, vagy küzdött a földtörvény elfogadásáért. Az a fontos, hogy *hogyan és milyen* eszközökkel építi fel azt a karaktert, aki azt állítja, ő sokat tett a földtörvény elfogadásáért. Tehát a szemiotika sokkal inkább szól a helyzetértelmezésről, mint a történelmi igazságokról.

V.1. A társadalomszemiotika alapjai

A szemiotika önmagában nem politikatudományi módszertan vagy megközelítési mód.¹⁷⁸ A jelértelmezés és - készítés tudománya elsősorban a nyelvészethez kapcsolódik. Legfontosabb alkotója a téma szempontjából Ferdinand de Saussure, aki az elsők között foglalkozott az általa nevesített szemiotikával, megteremtve a modern szemiotika alapjait.¹⁷⁹ Művei inkább a strukturális szemiotikával foglalkozó kutatók számára fontosak, mivel a kutatás a társadalomszemiotika eszköztárát használja, ezért ez esetben kiindulópontnak Charles Sanders Peirce, Michael Halliday, Robert Hodge, Gunther Kress és Michel Foucault műveire támaszkodunk, mert rájuk építkezve alkotta meg Theo Van Leeuwen azt a fogalmi rendszert, amelyet jelen kutatás is használ. Ebből a szempontból Halliday különösen fontos számunkra, hiszen van Leeuwen tőle eredezteti a *szemiotikai erőforrás* fogalmát, mely fogalommal jelen kutatás is dolgozik.¹⁸⁰

Theo van Leeuwen művei tehát a kutatás módszertanának kiinduló pontjai, így a következőkben a van Leeuwen-i társadalomszemiotikai felfogásról lesz szó. Van Leeuwen számára a társadalomszemiotika nem egy tiszta elmélet, de cserébe egy olyan megközelítési forma, mely interdiszciplinárisan alkalmazható. Segít megformázni kérdéseket, de nincsenek kiforrott válaszai e kérdésekre.¹⁸¹ Miért fontos ez? Mert a társadalomszemiotika nem önmagában állóként jelenik meg van Leeuwenteóriájában, sokkal inkább egy olyan eszköztár, amely egy másík elméleti kerethez kapcsolódva kiegészíti azt és így válik használhatóvá egy kutatás során.¹⁸²

A társadalomszemiotika elutasítja a strukturális determinizmus minden formáját.¹⁸³ Használata összekapcsolódik a kulturális antropológiai, szociológiai kutatásokkal.¹⁸⁴ A társadalomszemiotikával foglalkozó kutatókat az érdekli, hogy az emberek hogyan tárgyalnak újra, használnak és készítenek jeleket. A kutatók itt nem a struktúrákkal és a szemiotikus szabályrendszerekkel foglalkoznak.¹⁸⁵ A társadalomszemiotika a jelentés eredetét a „kontextus által kötött és konfliktusokkal terhelt interperszonális kölcsönhatásban keresi. [...]”

¹⁷⁸ Theo VAN LEEUWEN: *Introducing Social Semiotics* (Oxford: Routledge 2005) 7.

¹⁷⁹ VOIGT Vilmos: „A szemiotika száz éve” *Magyar Nyelv* 2006/4. 1–3.

¹⁸⁰ Emilia DJONOV – Sumin ZHAO: *SocialSemiotics, A Theorist and a Theory in Retrospect and Prospect* (New York: Routledge 2017) 2.

¹⁸¹ VAN LEEUWEN (178. l.j.) 7.

¹⁸² VAN LEEUWEN (178. l.j.) 7.

¹⁸³ Phillip VANNINI: „Social Semiotics and Fieldwork: Method and Analytics” *Qualitative Inquiry* 2007/1. 3.

¹⁸⁴ VANNINI (183. l.j.) 1.

¹⁸⁵ VANNINI (183. l.j.) 3.

*A jelentés az emberek összehangolt kapcsolódásából származik, ahol minden szereplő különböző motivációkkal és célokkal rendelkezik.*¹⁸⁶

A társadalomszemiotikai jel értelmezését Hodge és Kress 1988-as munkájukban a következőképpen fejtik ki:

*„A jelentés mindig a szemiotikus eljárásban keresendő, soha nem kizárólag egy felső omnipotens szerző abszolút kódja alapján értelmezhető. A hagyományos szemiotikai megközelítés szereti azt feltételezni, hogy a releváns jelentések a szövegbe fagyva találhatóak, amelyet az elemző dekódol egy kódolási rendszerre hivatkozva, ami neutrális és személytelen és univerzálisan értelmezhető a kód összes használójának. A társadalomszemiotika ezzel szemben azt állítja, hogy a szövegek nem feltétlen azokat a jelentéseket tartalmazzák és hatásokat érik el, amiket az alkotók szerettek volna, hogy jelentsenek. Éppen a jelentésért folytatott küzdelmek és azok bizonytalan kimenetelei, azok, amelyeket a társadalmi cselekvés szintjén kell tanulmányozni. Ezen harcok hatása a jelentésadásra lesz érdekes számunkra.*¹⁸⁷

De itt nem áll meg a történet, mert valójában a társadalomszemiotikával foglalkozó kutatók inkább használják a van Leeuwen-i szemiotikai erőforrás fogalmát, mint önmagában a jel fogalmát, mert inkább az érdekli őket, hogy az erőforrásokat hogyan használják specifikus történelmi, kulturális kontextusban, mint a formalizált analízisek futtatása.¹⁸⁸ Ezen erőforrások létrehozója lényegében bármi, amivel képesek vagyunk a kommunikációra, a golyós tollon keresztül, a szájunkon és a művészeti alkotásokon át, a laptop billentyűig.¹⁸⁹ Így érthetővé válik, hogyan lesz elemzés tárgya esetünkben egy kép, vagy egy országgyűlési felszólalás.

VI. Adatgyűjtéstől az adatelemzésig: Torgyán József ön- és egyéb aktorkonstrukcióinak vizsgálata a társadalomszemiotika eszközkészletével

VI.1. Kiindulópontok: az adatgyűjtés

Egy ilyen kutatás első lépése az adatok összegyűjtése: olyan információk összegzésére fókuszálunk, amelyek mondanak valamit¹⁹⁰ az adott politikai szereplőről, ebben az esetben Torgyán Józsefről, az FKGP-ről, a kettő viszonyáról. Itt még nem lényeges az, hogy tőle származnak-e az információk, vagy mástól. Olyan információkat kell keresni, melyek valamilyen módon kapcsolódnak a vizsgálandó politikai szereplőhöz. Könyvtárakban tárolt folyóiratok, NAVA adatbázis, YouTube, MTI, interneten megtalálható cikkek, fórumok mind segíthetnek abban, hogy orientáljuk a gondolkodásunkat. Erre azért van szükség, mert ha nem is lesz feltétlen elemzés tárgya, hogy mit gondoltak Torgyán Józsefről párttársai, újságírók, a mindenkori kormány tagjai vagy bárki, segíthet érteni a kontextust, amiben az adott szereplő megfogalmazza magát.

¹⁸⁶ VANNINI (183. l.) 3.

¹⁸⁷ Robert HODGE – Gunther KRESS: *Social semiotics* (Ithaca: Cornell University Press 1988) 7–12.

¹⁸⁸ Jeff BEZEMER – Carey JEWITT: „Social Semiotics” in Jan-Ola ÖSTMAN (et al.) (szerk.): *Handbook of Pragmatics* (Amsterdam: John Benjamins 2009) 4–5.

¹⁸⁹ VAN LEEUWEN (178. l.) 285.

¹⁹⁰ Akár csak említés szintjén is.

VI.2. Források kezelése

A kutatás közvetlen forrásait egy kisebb halmaz jelenti. Forrásunk lehet ezen esetben az összes olyan audiovizuális vagy írott anyag és kép, amely a vizsgálati időszak alatt született. Tehát például Torgyán József beszédei, melyek 1990 és 2002 között születtek. Miért csak ezidáig? Először is azért, mert ugyan orientáló narratívával nem rendelkezik a kutatás, de olyan előfeltevéssel igen, hogy a politikus minisztersége után már nem maradt politikustársai által sokszor idézett politikai szereplő, aki közösséget tudott integrálni a gondolataival. Ezért az ezen időszakon kívül született művei nem tárgyai elemzésünknek, akkor sem, ha azok visszaemlékezések, és saját szerepére történik utalás bennük.¹⁹¹ A források tehát tételesen az adott politikai szereplő, esetünkben Torgyán József könyvei,¹⁹² cikkei, felszólalásai a parlamentben, beszédei, televíziós-rádiós interjúi, Kis Újság béli megnyilatkozásai és az MTI észlelések is lehetnek. A módszer a következő: ismétlődéseket kell keresni a forrásokban, de nem kizárólagosan szóismétléseket. Torgyán József esetében előfordult, hogy a Kis Újságban lehozta parlamenti felszólalásait, tehát nem önálló cikket jelentetett meg, hanem egy újabb csatornát használt, ugyanannak az üzenetnek a kézbesítésére.

Ezen kívül identifikáló, határkijelölő eszközöket keresünk tartalomelemzés segítségével. Arra van szükség, hogy a felbukkanó információk rendszerezve, kategorizálva legyenek. Olyan kifejezések lesznek rögzítendőek, melyek valamilyen formában leírják Torgyán József önkonstruációit. Bevett kifejezésekre, jellegzetes szófordulatok keresésére van szükség, továbbá az idődimenzió megjelenítése sem elhanyagolható. Nem csak azt képes egy ilyen kutatás bemutatni, hogy Torgyán József negatív módon konstruálta meg Antall Józsefet, hanem azt is, hogy ez a konstrukció időben változott: mint koalíciós partnerről először pozitívan, majd idővel egyre negatívabb jelzőkkel nyilatkozott. Ezen változás megjelenítése nem elhanyagolható az elemzés hitelességének biztosítása szempontjából.

Mivel Torgyán József önkonstruációs mechanizmusát vizsgáljuk, ezért egybeesik a konstruktum és a cselekvő.¹⁹³ Ebben az esetben csak az lesz releváns, amit ő mondott vagy írt magáról, az már nem, amit párttársai, újságírók, más politikai szereplők mondtak róla. Ez értelemszerűen a forrásokat is redukálja. Abban az esetben lesznek relevánsak a környező politikai közösségek, ha ezek segítenek meghatározni az ő kommunikációs érvényességét, relevanciáját. Egy esetben példán keresztül szemléltethetővé válik a konstruktum és a cselekvő problematikája. Torgyán Józsefről tudható, hogy országgyűlési képviselő volt, 1990-től egészen 2001-ig. Ez egy történelmi tény. De ha ő ezen időszak alatt úgy beszélt volna magáról, hogy ő nem képviselő, senkit nem képviselt és nem járt be a parlamentbe, akkor azzal felépíti azt a Torgyán Józsefet, aki ezt az objektív tényt meghazudtolva azt állítja magáról, hogy nem végez képviselői munkát. Ez a nagy szakadék a cselekvő Torgyán József és a cselekvő által konstruált Torgyán József között. Az egyik egy közel minden ülésnapon megjelent politikus, a másik pedig egy saját érdemeit csökkentő karakter képét mutatja. Itt

¹⁹¹ VANNINI (183. l.) 4.

¹⁹² A hivatkozható könyvek listája: TORGYÁN József: *Szemben az árral* (Budapest: Független Kisgazdapárt 1994); TORGYÁN József: *Nézeteim és tennivalóink* (Budapest: Független Magyar Újság 1995); TORGYÁN József: *Kormánybúcsúztató* (Budapest: Független Kisgazdapárt 1996); TORGYÁN József: *A magyarság sorskérdései* (Budapest: Független Kisgazdapárt 1996); TORGYÁN József: *Országunk csak egy van* (Budapest: Liber Politicus 1998); TORGYÁN József: *Napirend előtt a nép előtt* (Budapest: Kisgazda Jövő Alapítvány 2002).

¹⁹³ SZABÓ Gabriella: „Népi Radikálisok 1990-1997” in KISS Balázs (szerk.): *Politikai kommunikáció Magyarországon, 1990-1997* (Budapest: MTA TK PTI 2016) 232.

érdeemes lehet újból tisztázni a szemiotikai erőforrás pontos fogalmát. A kutatásban ez alatt jeleket és ezek alkalmazási szabályait értem.¹⁹⁴ Ezeket azért használja a politikai szereplő, hogy felépítse önmaga és mások aktorkonstrukcióit, diskurzusokat határozzon meg, vagy ügyeket építsen fel, hogy ezzel azonosíthatóvá tegye magát.

VI.3. Az önkonstrukciós vizsgálat első lépései

Torgyán József esetében nehéz elkülöníteni a különböző dimenziókat és azok elemzését. Tegyük fel, hogy az ő legfontosabb csatornája az országgyűlés, elhivatott volt a rendszeres megnyilatkozás, felkészülés mellett. De akkor vajon az országgyűlés egy csatornakonstrukció, vagy az aktorkonstrukciójának része? Ahhoz, hogy ezt a kérdést megválaszolhassuk, mélyebbre kell ásunk magunkat Torgyán József önkonstrukciójában. A konstrukció leírásában kizárólag Torgyán szemiotikai eszköztárára támaszkodhatunk. Érdeemes lehet előzetes, orientáló feltevések alapján dolgozni. Értsük ezt úgy, hogy ugyan tudható, hogy Torgyán József az Antikommunista Világliga elnöke volt, és feltételezhető lenne, hogy ez egy önálló önkonstrukciót jelent számunkra. Azonban a források alapos tanulmányozásával kiderült, hogy az Antikommunista Világligában végzett tevékenysége nem kerül sokszor említésre műveiben, nem identifikálja sokszor magát a pozícióval, és az ott folyó munkálatokról sem értekezik részletesen, így nem születik belőle önálló önkonstrukció. Ettől függetlenül Torgyán József számos módon konstruálta meg magát, ezek időben mutattak némi változást,¹⁹⁵ de politikusi tevékenysége alatt igyekezett koherensen tartani őket. Ahogy az aktor szóból is következtethetünk, ezek egyfajta szerepek, melyek eljátszásához különböző nyelvi eszközökre van szükség.

VI.3.1. Torgyán József önkonstrukciós vizsgálata – egy példa

VI.3.1.1. A Vezér konstrukció leírása

Lássunk egy konkrét példát az elemzésre. Mivel számos kommunikáció utalt arra, hogy Torgyán József azonosul az FKgP vezetői posztjával, érdemes lehet egy azonos nevű konstrukciót elkülöníteni. A Vezér konstrukció meghatározása a következő módon történt: A vizsgált időszakban Torgyán József 1991-től a korszak végéig az FKgP elnöke volt. Kommunikációja végig összefonódott az FKgP-vel, számos pártszakadás,¹⁹⁶ és ellentábor megjelenése ellenére.¹⁹⁷ Ennek legfőbb bizonyítéka a kiscgazda médiumok – mint, amilyen a

¹⁹⁴ KISS Balázs: „Rövid vázlat a kiindulópontokról és a módszerről” in KISS Balázs (szerk.): *Politikai kommunikáció Magyarországon, 1990-1997* (Budapest: MTA TK PTI 2016) 3.

¹⁹⁵ Érdekes váltakozást mutat, ahogy az országgyűlési képviselőből miniszter, majd ismét országgyűlési képviselő lesz.

¹⁹⁶ Lásd például: Az Antall-kormány idején az FKgP-ből kivált Zsirus Géza vezette Kiscgazda 36-ok /ma: Egyesült Kiscgazdapárt szeretett volna együttműködni az FKgP-vel. Ezt Torgyán József nem fogadta el, mert szerinte, ha visszafogadná őket, az az FKgP széthullását jelentené. Forrás: MTV híradók, Adásnap: 1995.02.11. 19:30 www.nava.hu/id/00417_1995/

¹⁹⁷ Lásd például: Az FKgP-t Németh Béla, Cseh Sándor és Ugrin Emese jegyzi 1992 június 18-tól. A sajtótájékoztatón felszólaló Cseh Sándor azzal vádolja Torgyán Józsefet, hogy mint az 56-os megtorló bíraskodás fogalmazója közreműködött a halálos ítéletek meghozatalában. Forrás: MTV híradók, Adásnap: 1992.06.18. 19:30 www.nava.hu/id/03591_1992/ vagy a kétezres évek elején megjelenő mozgolódást, Torgyán József ellen www.index.hu/belfold/torgyanellen/

Kis Újság – feletti vezető szerepe és a riválisokkal való leszámolási képesség. A vezetési alkalmasságának bizonyítékeként azt hangsúlyozta, hogy újraválasztása a pártelnöki pozícióba töretlen,¹⁹⁸ kihívói nem tudtak versengeni vele.¹⁹⁹ Ezen túl az is ismétlődő kommunikáció, hogy ő egyedül írta meg a párt programját az 1998-as választásra,²⁰⁰ továbbá ő segítette cselekvéshez a pártot.²⁰¹ A pártelnök az állandó szereplését azzal indokolta, hogy nincs, aki helyette álljon a tűzvonalba és megfelelően képviselje a kiskisgazda érdekeit.²⁰²

A Vezér konstrukciónak tehát lényegi eleme az FKGP-re való támaszkodás. A párt nem feltétlen *önmaga* miatt lesz érdekes, inkább egy eszköz arra, hogy a pártelnök létrehozassa azt a konstruktumot, amely vezetői képességéről tesz tanúbizonyságot. A kiskisgazda elnök intézményéről úgy nyilatkozik, ez nem csupán egy pozíció, a párt eszmeiségének védelme kerülne veszélybe, ha nem ő állna a párt élén.²⁰³ De az eszmeiség képviselőtén túl úgy véli, a párt nem működne nélküle, elvárt funkcióját, melyet a vidék képviselője és védelmeként határoz meg,²⁰⁴ nem teljesítené be.²⁰⁵ Ez a kapcsolat a párt és közte nem egyszerű szimbiózis. Vezérként azonosul a pártot ért ellenségeskedésekkel is. Ez jelentheti az offenzívák kisajátítását is akár. A támadások azonban nem kizárólag verbálisak, a Belgrád rakparti, vagy otthonában történt robbanószeres merényletet a kiskisgazda eszmeiség elleni támadásként, azt képviselő elnök elleni merényletként interpretálta. *„Mindkét bomba közvetlen célja a pártelnök életének kioltása és ezen keresztül a nemzetablók ellen folytatott harc megfékezése, a nemzetért kiállók megfélemlítése volt.”*²⁰⁶

Az önmagáról kommunikált Vezér képébe nem kizárólag a karizmatikus vezető kontúrja és az áldozati szerep illeszkedik, úgy fogalmaz, az *„ő dolga is megbüntetni azokat, akik felelősek az ország állapotáért”*,²⁰⁷ tehát az egyszemélyi vezetés ítéletozatali képessége is rá tartozik.

VI.3.2. Az önkonstrukciók egymástól való elhatárolása

Az aktorkonstrukciók egymástól való elhatárolása nagy nehézséget jelent egy ilyen kutatás során. Torgyán József, mint Jóska bácsi, és mint országgyűlési képviselő között a nyelvi kifejező eszközök használatában ugyan széles szakadék húzódik, hiszen az első esetben a konstrukció célja a párt szimpatizánsainak a megszólítása és a velük való kapcsolat fenntartása, míg a másodikban pedig erős jogtechnikai nyelv használatával interpellálni és sarokba szorítani a kormányt, mégis kihívást jelent jellegzetességeik mentén elkülöníteni

¹⁹⁸ Torgyán József szerint a kiskisgazda tagság véleménye egyöntetű: megyei vezetők, helyi elnökök és a frakció is arra az eredményre jutottak, hogy Torgyán József kell elnöknek. Forrás: MTV híradók, Adásnap: 2001.01.22. 19:30 www.nava.hu/id/00401_2001/

¹⁹⁹ Cseh Sándor szerint Torgyán József 1991 óta törvénytelenül birtokolja az elnöki széket. Forrás: MTV híradók, Adásnap: 2001.01.10. 19:30 www.nava.hu/id/00164_2001/

²⁰⁰ *Hazánk Holnap Kiskisgazda Program I.*

²⁰¹ Forrás: TV2 Tények, 1998.12.07. www.origo.hu/itthon/20010321anagy.html

²⁰² TORGYÁN József: *Nézeteim és tennivalóink* (Független Magyar Újság: Budapest 1995) 31–32.

²⁰³ *„Én állok ennek az intézménynek a csúcán, azért, hogy a kiskisgazda eszmeiséget senki el ne vitathassa.”* Forrás: MTV híradók, Adásnap: 1996. február 17., 19:30, www.nava.hu/id/00626_1996/

²⁰⁴ TORGYÁN József: *Kormánybúcsúztató* (Független Kiskisgazdapárt: Budapest 1996) 27.

²⁰⁵ *„Nélkülem a Kiskisgazdapárt olyan, mint a vőlegény szerszám nélkül”* Forrás: TV2 Tények, 1998.12.07. www.origo.hu/itthon/20010321anagy.html

²⁰⁶ TORGYÁN József: „Pokolgépes demokrácia” *Kis Újság* 1998.03.20. 1/2. 3.

²⁰⁷ Forrás: MTV híradók, Adásnap: 1992.11.29. 19:30 www.nava.hu/id/06744_1992/ Forrás: MTV híradók, Adásnap: 1994.01.16. 19:30 www.nava.hu/id/00219_1994/

ezeket a konstrukciókat.²⁰⁸ Felmerül a kérdés, hogy honnan tudható, hogy mi a célja konstrukció adott módon való felépítésének. Tehát honnan tudhatjuk biztosan, hogy milyen eszközt miért és mire használ a cselekvő? Egyszerűen onnan, hogy ezt írja, nyilatkozza, vagy pedig értelmezzük a kommunikációs aktust. Az eltérő kommunikációs jelenség hátterében pedig a közönségek különböző igényei állnak. Ilyen következtetéseket tehetünk, hiszen valahol beszélnünk kell egy aktor stílusáról is, olyanokat viszont kerülnünk kell, hogy ez jó-e vagy rossz, vagy hasznos az adott konstrukciónak.

VI.3.2.1. További dimenziók bevonása: csatornahasználat, mint önkonstrukciós elem

Az eltérő önkonstrukciók eltérő csatornákat használhatnak. Torgyán József országgyűlési képviselő és miniszter konstruktuma az országgyűlés terepét használja leggyakrabban. Az FKgP vezérét mintázó konstrukció viszont inkább a pártkongresszusokat kedveli, de az országgyűlés erőforrásait is sűrűn igénybe veszi. Ezeket a finomságokat úgy tudjuk elhatárolni egymástól, ha megnézzük, hogy a pártelnök hol és hogyan, és hányszor szólal fel. Az országgyűlési képviselőből miniszterre avanszáló Torgyán József sokat beszél az FKgP álláspontjáról egy adott kérdésben, de arról számszerűen többet, hogy őt személy szerint milyen sérelmek érik, vagy érték a felszólalások kapcsán.²⁰⁹ Érthetően ez a téma kevésbé vagy máshogy kerül elő az általa szerkesztett Kis Újság hasábjain, ahol inkább az FKgP vezéréként identifikálja magát.²¹⁰ Például az országgyűlésben megnyilatkozó Torgyán József beszédeinek nagyobb százalékában említi meg, hogy a média szándékosan nem tudósít az FKgP-ről, vagy félretájékoztatja az állampolgárokat,²¹¹ míg a Kis Újságban nyilatkozó konstrukció kevesebbszer, de eltérő nyelvezettel, önálló cikkek keretében járja körbe a problémát.²¹²

VI.3.2.2. Más, Torgyán József által konstruált aktorok

Az önmagán kívül eső aktorok konstrukciójának esetében Torgyán József nem kizárólag személyek alapján konstruált aktorokat, hanem szervezeteket, például pártokat,²¹³ vagy megfoghatatlanabb dolgokat is definiált, mint amilyen az Európai unió, vagy az általa médiamanipulátoroknak nevezett csoport, vagy a Magyar Nép.²¹⁴ Ezt azért fontos megemlíteni, mert egy ilyen kutatásnál nem könnyű a metaforákat elválasztani a valódi aktorkonstrukcióktól. Egy fontos mankó lehet, hogy történelmi személy megidézése, mondjuk korábbi kispárt vezető politikusként, nem aktorkonstrukció, inkább egy metafora, lévén, hogy a kutatás időtartamán kívül esik, így nem lehet aktorelemzés tárgya. Mi a konstrukciók alapja ebben az esetben? Ugyanaz az elv, mint az önkonstrukciók esetében, tehát hogyan ír, beszél, nyilatkozik Torgyán József valamelyik önkonstrukciója ezekről az aktorokról. Milyen

²⁰⁸ Lásd például: OGY 74. ülésnap (1991.01.29), OGY 174. ülésnap (1992.02.10), OGY 21. ülésnap (1990.07.09)

²⁰⁹ Lásd például: OGY 46. ülésnap (1990.10.29), OGY 294. ülésnap (1993.05.10) OGY 33. ülésnap (1998.11.23.)

²¹⁰ Lásd például: BÁNÓ Attila: „Merénylet Torgyán József ellen. Terrortámadások érték a Független Kisgazdapártot.” *Kis Újság* 1998.03.20. 1/2. 1.

²¹¹ Lásd például: OGY 201. ülésnap (2000.02.08.), OGY 364. ülésnap (1994.02.28), OGY 163. ülésnap (2000.10.16.)

²¹² Lásd például: TORGYÁN József: „Média-manipulátorok” *Kis Újság* 1998.04.03. 1/11. 3.

²¹³ Nem kizárólag a saját pártjára, az FKgP-re gondolok itt elsősorban, Torgyán József a Fideszt, SZDSZ-t, MSZP-t is megkonstruálta.

²¹⁴ TORGYÁN: *Kormánybúcsúztató* (204. l.) 24.

jelzőket, képeket ismét? Például Csurka István esetében, elismerte, hogy esetenként megvédte őt a támadásoktól, és legtöbbször szövetkeztek, mikor tisztán látszott a közös ellenség.²¹⁵ De később Csurkát is éppolyan köpönyegforgatónak tartotta, mint a többi politikust.²¹⁶ Szervezetek esetében, az FKGP-t történelmi pártnak, a legnagyobb, legjobban szervezett pártként definiálta.²¹⁷ Elvontabb konstrukciók esetében a médiát egy egységként kezelte, színváltó kaméleonként azonosította, erkölcstelennek tartotta.²¹⁸

VI.4. Torgyán József vizuális reprezentációja

Végezetül megvizsgálom Torgyán József önkonstrukciójának vizuális reprezentációjának egy szeletét is. A képelemzésre azért kerül most sor, mert az önkonstrukció része úgy a vizuális reprezentáció, mint a verbális vagy írott megnyilatkozás, tehát érdemes erre is kitérni. A kiválasztott kép egy galéria a Kis Újságból, amely jól reprezentálja Torgyán József elképzeléseit a hozzá kapcsolódó események megörökítésének mikéntjéről. A Kis Újság azért is releváns forrás esetünkben, mert ő volt a szerkesztője, és ellenvélemények nélkül alakíthatta a lap irányvonalát, továbbá érdemlegesen beleszólhatott a lap összeállításába, küllemébe is, ami tökéletesen illik a Vezér konstrukcióhoz. Ha ugyan nem ő készítette magáról a képeket, biztosan találkozott a vizuális reprezentációival, tehát ő hitelesítette ezeket.

A Kis Újságra jellemző volt a galériás történetmesélés, ahol sokszor leíró cikkek sem voltak, kizárólag a képek és a címfelirat meséltek el egy történetet. A képeket a fehér vonal élesen elhatárolja egymástól, mégis puzzle-szerűen összekapcsolja őket. A képek összetartozását a fenti címek is erősítik. Noha a képek modalitását²¹⁹ növelné a színes formátum, a Kis Újságban kizárólag fekete-fehér képek jelentek meg, ezek viszont mind komoly részletességgel árulkodnak a képek kontextusáról is, tehát a tömeg nem elmosódva, hanem akár az arcok is kivehetően látszódnak, feltehetően azért, hogy a dokumentálás még pontosabb legyen.

²¹⁵ TORGYÁN József: *A magyarság sorskérdései* (Budapest: Független Kisgazdapárt 1996) 55.

²¹⁶ TORGYÁN: *A magyarság sorskérdései* (215. l.) 7–11.

²¹⁷ TORGYÁN: *A magyarság sorskérdései* (215. l.) 15–33.

²¹⁸ Torgyán-beszéd Szabolcsban: 2000. március: 15-e ünneplése, az általa bolsevistának címkézett média nem hagyja szóhoz jutni Torgyán Józsefet és társait: a szocialisták nem értettek az ország nyelvén, a nemzet ellenségei, szükségünk van az unióra, „A médiák elhallgatják a mi szavainkat (...) a médiák nem hajlandóak tényeket közölni” (TORGYÁN József: „Biztonságos jövő: FKGP-Fidesz koalíció” *Kis Újság* 1998.05.22. 1/11. 3.)

²¹⁹ „A modalitás az igazság kérdéseire vonatkozik, tudniillik arra, hogy a reprezentáció, a szöveg, a kép, a hang stb. mennyiben sugallja azt, hogy igazat állít.” KISS Balázs: „Közösségkutatás és társadalomszemiotika. A Politikai kommunikáció kutatásának módszere” in KISS Balázs (szerk.): *A Polarizáció évei, Politikai Kommunikáció Magyarországon, 1997 – 2006* (Budapest: MTA TK PTI 2017) 36. A modalitást alacsony-magas értékekkel különböztetjük meg egymástól. A magas modalitás komolyabb hihetőséget, míg az alacsony, kisebbet tulajdonít az adott képnek/szövegnek.

1. kép: A terrortámadás képei. A belügyminiszter tehetetlen.

Azért esett a választásom erre a galériára, mert jól példázza Torgyán József központi szerepét az FKgP életében. A fenti képegyüttesen Torgyán Józsefet ért bombatámadás utáni állapotok láthatók. A felirat, amely orientálja a gondolkodásunkat és tisztázza a helyzetet, a történet súlyát érzékeltetendő mindkét esetben akkora, mint egy-egy kép. Ettől az információfeldolgozás egyszerűbb, a kép plakát-szerűvé válik. Torgyán József maga csak az első, méretében legnagyobb képen jelenik meg, mint idegenvezető, a károsodott. A pillanatképen épp bemutatja a robbanás által érintett területeket. Álmából felriadt, köpenyében a sebezhető ember érzetét kelti. A fennforgásnak és a károk megörökítésének nagyobb a szerepe most, mint a pártelnöknek. A többi szereplő alakja is kivehető, *A belügyminiszter tehetetlen* felirat alatt Torgyán Józseffel azonos méretben Kuncze Gábort láthatjuk, ahogy tanácskozik éppen a kirendelt egységekkel. Ő ugyan kisétál a képből, de a komoly politikus képet fenntartja, öltözéke akárcsak nappal, ing-zakó jelzi, hogy a helyzetet komolyan veszi. A tehetetlenséget azonban a kisétálás gesztusa erősíti. A képek kompozíciói és az összkép is zavarossá válik a képek méreteinek eltéréseitől. A kép politikai üzenete szembetűnő, Torgyán József bírálja a belügyminisztert, de ugyanakkor a méreteiben önmagával azonossá teszi. Ha ugyan nem is Kuncze Gábor a felelős a történetekért, de a kép ármányt sejtet. A politikus meg is jelent a helyszínen, a helyzet súlyát elismerve ezzel, de tartása statikus, nem magyaráz, nem mutogat, és nem vizsgálódik. Nem ő kérdez, hanem felé beszélnek, ezzel erősítve a tehetetlenségét, tanácstalanságát.

²²⁰Kis Újság 1998.03.20. 1/2. 2.

Záró gondolatok

Tanulmányom elsődleges célja az volt, hogy bemutassa a társadalomszemiotikai megközelítés használhatóságát és pár konkrét példa segítségével elérhetőbbé tegye a politikai kommunikációs elemzésekhez, azért, hogy egy újszerű megközelítéssel bővítse a politikatudomány eszköztárát. A megközelítés alkalmazásának célja a politikai kommunikációelemzés esetében az volt, hogy a kommunikációról belülről, az aktor szempontjából szülessenek meg a kutatást orientáló gondolatok, ne egy korábban előre meghatározott feltételrendszer mentén vagy feltételezések szerint haladjunk. Az aktorkonstrukció létrehozása a cselekvő részéről kettős céllal bír: az öndefiníció és a rajta kívül álló szereplők azonosítása, ezen aktorokkal való különbözőségek által való visszautalás önmagára.

A példákon keresztül láthatóvá váltak az alkalmazhatóság korlátai és nehézségei. Ezek közé tartozik, hogy ha a cselekvőt nem választjuk le a konstruktumról, tehát Torgyán József személyével azonosítjuk a cselekedeteit. Továbbá félrevihet bennünket, ha az elemzésünkbe történelmi előzményeket vagy tényeket szövünk, mint az ő családi hátterét, vagy a rendszerváltás történetét. A Torgyán Józseffel kapcsolatos szociológiai tények sem érdekesek számunkra. Az alkalmazhatóság korlátja lehet továbbá, ha nincsenek elérhető forrásaink, a nem nyilvánosság előtt zajló kommunikációt nehéz lenne elemezni, hitelessége is kérdéses. Ha forrásaink a vizsgálati időszakon kívül esnek, ezzel szűkítve az elemzés keretét esetleg olyan időszakokra, mikor nem állnak rendelkezésre megfelelő források.

A társadalomszemiotika legfőbb előnye a multimodalitásban rejlik, hogy nem kizárólag szövegekkel dolgozunk, hanem van lehetőségünk képeket, videókat is vizsgálni, amik hozzájárulnak a kutatás magas érvényességének biztosításához. Továbbá ezzel az eszköztárral nem politikusi életrajzot írunk, hanem a politikus perszónájáról leszünk képesek mondani valamit. A kommunikációról nem előre meghatározott elvek mentén, hanem önmagából kiindulva tudunk vizsgálni.

A társadalomszemiotika nem kizárólag politikai szereplők, hanem közösségek elemzésében is hasznosítható,²²² vagy bármilyen kommunikációs aktus vizsgálatához jó szolgálatot tehet. A bevezetésben említett populista stílus meghatározásában és elemzésében is segíthet azzal, hogy egy tartalomelemzést alkalmazó vizsgálatnál a megközelítés szempontjait szolgáltatja. Ezen túl alkalmazható még politikai perszonalizáció kutatások kapcsán is, az aktorkonstrukció nézőpontjából vizsgálódva. Ezzel a megközelítési móddal egy magas érvényességű elemzést végezhetünk, amely az aktor szempontjából értékeli a politikai teret, nem narratívák, normativitás, előre meghatározott szereplők mentén, melyek félrevihetik a kutatás fókuszát és veszélyeztethetik az elemzés magyarázó erejét.

²²² Ahogy azt a bevezetésben említettem, a Kiss Balázs vezette Politikai kommunikáció Magyarországon, 1990–2015 című kutatás (egyelőre egyetlen) példa erre.